

Előzékpapír / Endpaper

Németország, 18. század, papír; három dúccal kartonnyomott (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / Germany, 18th century, paper, block printed with three blocks (Museum of Applied Arts, Budapest)

különbféle eszközökkel mintákat rajzolgattak. A pamutszövet-nyomatásnál is használatos, rézszögekkel, szalagokkal kivert fadúccokat a papírnyomatásnál is alkalmazták, a minta egy-egy színét külön dúccal és ragasztófestékekkel nyomtatva az előalapozott papírra. Külön változata a dominotier papír, amelynek fénykora az 1790 és 1820 közötti évekre esik. Színei vidámak, mintái egy-vagy kétszínűek, leggyakrabban a kék-piros-zöld kombinációi. A minták többnyire aprók, a pamuttextíliákon ismert variációk: csillagok, pettyek, karéjok, virágok.

CSIRIZES PAPÍR

A 16–18. században már használtak a drága importált márványpapírok kiváltására csirizes festésű papírokat. A sűrű színezett csirizt ecsettel vagy szivaccsal hordták fel az enyhén előnedvesített papírra, majd ecsettel vagy pálcákkal, spatulával hullámzó, körkörös vagy kavargó nyomokat rajzoltak a papírra, de alkalmazták a könyvkötészetben használt fémbélyegzőket, gőrgéteket és nyomódúccokat is. A legszebb, mives papírok Dél-Németországban és Németalföldön készültek.

LOVAY ZSUZSANNA
művészettörténész

Előzékpapír / Endpaper

1800–1820 között, papír; kartonnyomott (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / between 1800–1820, paper, block printed (Museum of Applied Arts, Budapest)

**Az Iparművészeti Múzeum
19. századi papírrégiségei**

■ Ma szokatlan, újszerű kortárs kísérletnek, merész-ségnek gondoljuk, amikor hullámpapírból bútort gyártanak, avagy diplomamunkaként papírruhákat terveznek, esetleg papír ékszer készítésével foglalkozik valaki. Papírból háromdimenziós tárgyat? Megszoktuk, hogy a papír kétdimenziós, és megszoktuk,

Panzer Anna: Virágtartó / Anna Panzer: Plant holder
1835–1840 között, papír, csillámokkal beszórt, préselt aranypapír (Iparművészeti Múzeum, Budapest) /
between 1835–1840, paper, micaceous, pressed golden paper (Museum of Applied Arts, Budapest)
[27,5 x Ø 17,5 cm]

hogy elsősorban nyomtatásra használjuk, pedig a papírt évszázadok óta igen sokféle módon díszítették, és különféle célokra alkalmazták.

A Nagytétényi Kastélyban a Múzeumok Éjszakáján megnyílt kamarakiállítás éppen csak ízelítőt ad ebből a bőségből, az előzékpapírok különleges világa mellett a 19. század papírrégiségeiből válogatva. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében őrzött papírtárgyakból több típust bemutatunk, olyan tárgyfé-

leségeket is, amelyeket ma már egyáltalán nem ismerünk, nem használunk. A kiállítás célja: felkelteni az érdeklődést a papírrégiségek iránt, felvillantani a papír sokoldalúságát. A 19. századot nyugodtan nevezhetnénk a papír évszázadának is, hiszen e korszakban mindvégig fontos szerepet kapott a papír, elsősorban a különféle technikai eljárásoknak és azok változatos alkalmazásának, kombinálásának köszönhetően. Két nagyon fontos dologra érdemes még felhívni a figyelmet: a papír nem maradt meg a kétdimenziós felületen, hanem kitört a síkból, sok esetben reliefhatásokat ért el vele, illetve háromdimenziós tárgyat ölelt körül, burkolt be, a legmerészebb megoldások esetén pedig magukból a papírelemekből háromdimenziós tárgyat alkottak. Igen lényeges az is, hogy különféle trükkökkel, technikai eljárásokkal „megmoozgatták” a

Joseph Endletzberger: Köszöntőkártya

(Wiener Kunstbillet) / Joseph Endletzberger: Greeting card (Wiener Kunstbillet)
1820–1830 között, fényes papír, gyöngyház és gyöngyapplikációs, aranyozott (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / between 1820–1830, glossy paper, mother-of-pearl and pearl appliqué, gilded (Museum of Applied Arts, Budapest) [7,7x10 cm]

Emléklap-doboz / Memorial certificate case

19. század közepe, papír, színes nyomás, domborított, aranyozott, fedél: 15x9,3 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / mid-19th century, paper, colour printing, chased, gilded, lid: 15x9,3 cm (Museum of Applied Arts, Budapest)

papírból összeállított kompozíciókat: egy-egy apró papírcsík vagy cérnácska elegendő volt ehhez, azaz az ember örök vágya a perpetuum mobile iránt a pa-

pírtárgyak esetében is megjelent. Az ilyen jellegű alkotások akár a mozi elődjeinek is felfoghatók.

A 18. század végén, majd a 19. század első évtizedeiben elsősorban német nyelvterületen terjedt el a köszöntőkártya, amely a polgárosodás egyik társadalmi megnyilvánulása, kelléke volt. Újévkor, névnapokon ajándékozták meg egymást a változatos technikájú lapocskákkal, amelyeket a barátság és szerelem emblémáival díszítettek. Az egyszerű metszetes üdvözetek mellett igazán izgalmasak a mozgatható lapok. Számos típusa ismert a köszöntőkártyáknak, vannak a szentképekhez hasonlóan csipkedíszítésűek, továbbá csapófedelesek, átvilágíthatók, ám a legértékesebbek az úgynevezett bécsi specialitások, melyek lényegében apró fém- vagy préselt aranypapír keretben lévő miniatűr kollázsok. Nemcsak a köszöntőkártyáknál, hanem a kor színesen nyomott papírral bevont, változatos stílusú, formájú dobozainál is elmaradhatatlan a préselt, aranypapír szegély, amely dekoratívvá teszi a darabokat, egyszersmind lezárja az éleket, oldalakat. A biedermeier időszakában terjedtek el az öltöztetős papírbabák, amelyek eredendően a felnőttek részére készített folyóiratok mellékletei voltak, azaz a divat terjesztői, hírnökei. Ekkortájt – a kártyán kívül, amely mindig nagy népszerűségnek örvendett – számos papírajáték is készült: Harang és kalapács társasjáték, táblajátékok, papírtáblás sakk, kérdés-felelet játék etc.

A 19. század első felében, közepén keménypapírból dísztárgyakat, dobozokat is készítettek. A papírból formált, hajtogatott és ragasztott tárgyakat gyakran gyöngy- vagy fonalhímzéssel díszítették, esetleg kézi festéssel tették szebbé, egyedivé, továbbá applikációkkal is gazdagították. Változatos formák és technikai megoldások jellemezték az emléklap-dobozkákat, az emlékkönyvek őseit. Bennük őrizték a kézzel rajzolt vagy írott, esetleg applikált díszítésű emléklapocskákat, néha pedig sok-sok tűszúrással alakították ki a díszítést a fehér felületen.

A 19. század közepétől, különösen az 1873-as bécsi világkiállítás idejében a papír mint alapanyag igen fontossá vált. A gépi előállítás újfajta technikai lehetőségeket nyitott, s már ebben az időszakban megjelent a luxuspapír fogalma, amely a gépi úton előállított

**Emléklap-doboz tükörrel /
Memorial certificate case with mirror**

19. század közepe, préseltarany szegélyes (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / mid-19th century, with pressed golden border (Museum of Applied Arts, Budapest) [13,9x8,7x2 cm]

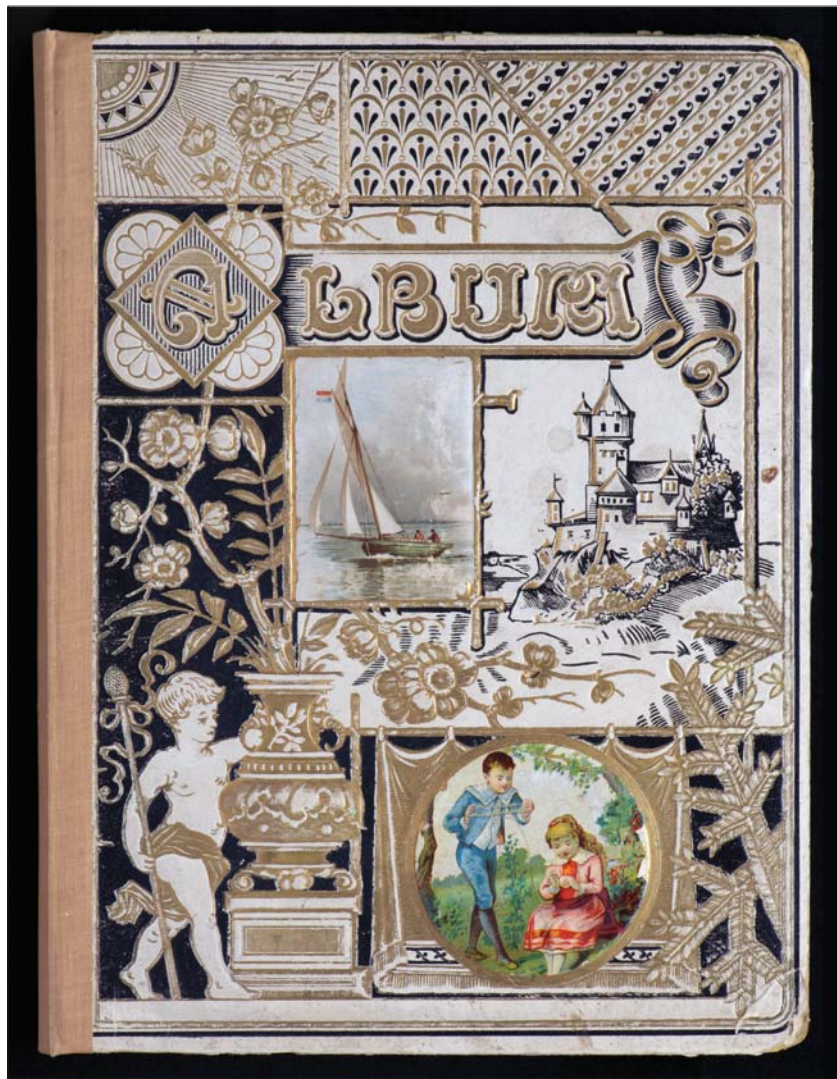
speciális papírfajtákra vonatkozik. Egyszerre jelenti magát az anyagot, és magát a tárgyat is, amit ebből a papírféleségből készítettek. A luxuspapír különlegesen előállított papír: színes nyomtatással készült – többnyire kromolitográfiával –, további fontos kritériuma a prézelés, azaz kilépve a két dimenzióból, domborított, reliefhatást kelt, továbbá a kontúrok mentén gyakran stancolták, azaz kivágták őket. Ezek a színes, préselt képecskék rohamosan elterjedtek, és nagyon sokféleképpen alkalmazták őket. A gyerekek albumokba gyűjtögették a dombornyomásos képeket, többnyire témák szerint, gondosan megkomponálva ragasztották be a kisebb-nagyobb lapocskákat az albumok egy-egy oldalára. Ezeket a kis képecskéket széleskörűen felhasználták applikációk készítésénél, levélpapírok díszítésére éppúgy, mint képeslapok, üdvözlőkártyák ékesítésére. A társasági életben is számos papírtárgy előfordult, a táncrendektől elkezdve a legyezőkig, a korabeli polgárok életét végigkísérve a születéstől a házasságkötésen át egészen az elmúlásig. A háztartásokban csipkepapírok, csokoládépapírok, papírdobozok jelentek meg, vagy akár áttört-papír lámpaernyők. A luxuspapírt a merkantil grafika területein is megtalálhatjuk, elsősorban a reklám-célokat is szolgáló csomagolásoknál, dobozoknál,

naptáraknál. Préselt kartonpapírból karácsonyfadíszek is készültek.

Esetenként a dombornyomásos képek felületének

Préseltkép-album / Pressed picture album

19. század vége, papír, színes nyomás, domborított, aranyozott (Iparművészeti Múzeum, Budapest) / late 19th century, paper, colour printing, chased, gilded (Museum of Applied Arts, Budapest) [33x25x2,5 cm]

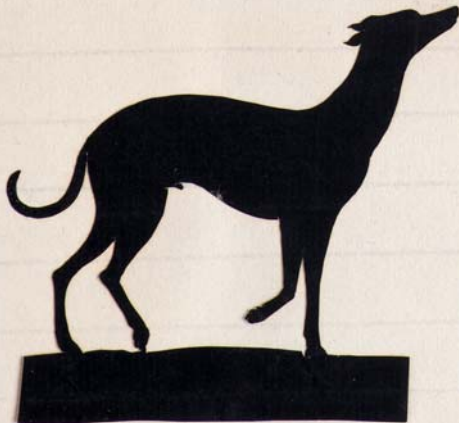

**Háromdimenziós
üdvözlőkártya /
Three-dimensional
greeting card**
19. század vége, papír;
színes nyomás,
domborított, stancolt
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
late 19th century,
paper; colour printing,
chased, pierced
(Museum of Applied
Arts, Budapest)
[15x9,3 cm]

Fotó: Soltészné Haranghy Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest

**Árnyképes papír-
kivágások / Shadow
figure paper cuts**
1870-es évek, papír;
ollóval vágott
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
1870s, paper, cut with
scissors (Museum of
Applied Arts,
Budapest)
[22,8x18 cm]

egy-egy részét különféle idegen anyagokkal, textilekkel vonták be vagy csillámokkal szórták meg, máskor pedig ragasztással, hajtogatással térhatású kompozíciót állítottak össze belőlük. Különlegeseek a háromdimenziós üdvözlőkártyák, amelyek technikai szempontból a papírszínházak, papírbutlehek rokonai. A papír sok esetben más anyagokat utánozott: ennek legpregnánsabb példái a csipkedíszítésű lapok, de lényegében a selyempapír is ilyen imitáció.

Igyekezünk a legérdekesebb tárgyakat bemutatni a kiállításon – ez a válogatás azonban az Iparművészeti Múzeum gyűjteményét és e tárgyfeleség gazdagságát tekintve csak a jéghegy csúcsa. A gépi papírgyártás

érdekességei mellett kiállítunk párat a kézi munkával, ollóval készített alkotásokból is. Igazi kuriózum néhány árnyképes papírkivágás, melyek készítői az olló igazi mesterei voltak.

HORVÁTH HILDA
művészettörténész

(Évszázadok papírjai síkban és térben. Papírfesztivál. Iparművészeti Múzeum – Nagytétényi Kastély, Budapest, 2015. június 20–augusztus 30.)

A Nagytétényi Kastély 2015. nyári Papírfesztiváljának további kiállításairól bővebben a 48. oldalon adunk hírt.

**Lámpaernyő /
Lamp shade**

*19. század utolsó
harmada, papír,
csipkebatásúra áttört
(Iparművészeti
Múzeum, Budapest) /
last third of 19th
century, paper, with
tracery (Museum of
Applied Arts,
Budapest)
[22,5 x Ø 33 cm]*

Fotó: Soltészné Harangly Ágnes / Iparművészeti Múzeum, Budapest